

*Мельнікова Т. В.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри іноземних мов та професійних комунікацій
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ЗРАЗКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПАРОДІЇ ЯК МОЖЛИВИХ ПРИКЛАДІВ ПАРОДІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню окремих зразків англійської літературної пародії з метою з'ясування можливості їх визначення як прикладів пародійного використання, тобто звернення авторів пародій до використання форми першоджерела без мети створення пародії (сатиричної або гумористичної) на сам твір.

На основі розглянутих творів зроблено висновок про наявність в англійській літературі подібних випадків пародійного використання, тобто випадків створення автором пародії, яка не виконує критичної функції розвінчання літературно-естетичної концепції першоджерела. Створюючи таку пародію, автор вдається до своєрідного пародійного використання художніх рис оригіналу (стилю, сюжету, образів) без цілі створити пародію та висміяти саме першоджерело. Зазвичай зазначений пародійний твір є спрямованим на цілі, що лежать поза літературним полем, та оригінал дійсно лише використовується для створення нового твору. За результатами дослідження з'ясовано, до подібних випадків можна віднести такі пародійні твори (або їх елементи), як «Кентерберійські оповідання» Джеффри Чосера та «Мандри Гуллівера» Джонатана Свіфта. З метою підтвердження даного висновку проведено порівняння створення пародії в межах вищезазначених творів із прикладом створення пародії у п'єсі «Гамлет» Вільяма Шекспіра, де у сцені з гравцями автор вдається до пародіювання високого драматичного стилю Кристофера Марло, маючи на меті створити пародію саме на літературно-естетичний об'єкт.

Результати дослідження розширюють уявлення про англійську літературну пародію та її функціональний характер, від сатиричної та гумористичної пародії, об'єктом спрямованості якої є безпосередньо першоджерело (твір, творчий стиль або напрямок), до випадків суто службового використання першоджерела як основи для створення нової пародії. Вважаємо, що перспективу дослідження може складати аналіз інших зразків англійської пародії у контексті їх визначення як прикладів пародійного використання з подальшим узагальненням отриманих результатів.

Ключові слова: англійська література, літературна пародія, сатирична пародія, гумористична пародія, пародійне використання, першоджерело, літературно-естетична концепція.

Постановка проблеми. У статті досліджуються приклади звернення до пародійного використання на матеріалі зразків англійської літератури. Пародійне використання розглядається як відокремлений підвид літературної пародії, який характеризується відсутністю спрямованості на сатиричне або

гумористичне висміювання оригіналу, та використовує форму першоджерела виключно з метою апеляції до художньо-естетичного об'єкту, добре відомого публіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З термінологічної точки зору, поняття «пародія» трактується літературознавцями однаково щодо його суті, але тим не менш досить диверсифіковано, враховуючи те, який саме обсяг різновидів творчих робіт включається в це поняття різними науковцями. Критик на письменник Джон Грос у Оксфордській книзі пародій визначає пародію як таку, що існує між пастишем та бурлеском. Пастиш, імітуючи стиль першоджерела, не висміює, а вшановує його на відміну від пародії. Тобто, це така композиція в манері іншого митця, що створюється без сатиричних намірів. Бурлеск, у свою чергу, адаптує матеріал високої літератури до низьких цілей [1]. У Енциклопедії Дені Дідро пародія та бурлеск навпаки розрізняються: «Хороша пародія – це гарна розвага, здатна розважити й навчити найрозважливіші й відшліфовані уми; бурлеск – це жалюгідна буфонада, яка може догодити лише населенню» [2]. Професор літературознавства Саймон Дентіт розглядає пародію як «культурну практику, яка забезпечує відносно полемічну алюзійну імітацію іншого культурного виробництва чи практики» [3]. Відомий теоретик літератури Лінда Хатчеон визначає пародію як «імітацію, не завжди за рахунок пародійованого тексту» [4, с. 7]. Оксфордський словник англійської мови визначає пародію як імітацію «перетворену для того, щоб створити комічний ефект» [4, с. 32]. У досліджених англійських джерелах не відокремлюється такого підвиду літературної пародії, при якому літературно-естетичне першоджерело використовується для створення пародії виключно у вигляді форми, без мети створення пародії на саме першоджерело.

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає в аналізі окремих зразків англійської літературної пародії та виявленні можливості їх визначення як зразків пародійного використання, тобто звернення авторів пародій до використання форми першоджерела без мети створення пародії (сатиричної або гумористичної) на сам твір. Враховуючи той факт, що зразки суто пародійного використання не присутні у великій кількості у світовій літературі, спроба виявити подібні випадки виключно в англійській літературі може призвести до виявлення їх у невеликій кількості або, у разі виявлення, створити підґрунтя для дискусії щодо конкретних випадків, або не виявити подібних випадків взагалі. Саме завдання відповідного аналізу лежить в основі нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Загальне уявлення про пародію полягає в тому, що це надзвичайно давній та успішно існує

ючий протягом тисячоліть вид людської творчості, заснований на імітації оригіналу. Імітація оригіналу, іншими словами, його наслідування, може набувати або іронічного, або сатиричного забарвлення, залежно від мети створення пародії. Наслідування іронічного характеру призводить до створення дружньої або гумористичної пародії, покликаної лише розважити аудиторію, не вдаючись до критики оригіналу. У випадку сатиричного забарвлення пародії переслідується мета висміювання оригіналу, висвітлюючи його негативні, з точки зору автора пародії, риси. Об'єктом пародії як такої можуть стати як літературні явища, так і реальні люди чи події.

З історичної точки зору, пародія являє собою таке ж давнє літературне явище, як і сама література, та бере свій початок ще у давньогрецьку епоху. Найдавнішим зразком пародії вважається всесвітньо відомий твір Батрахоміомакія (Битва жаб і мишей), у якому автор (ім'я якого достеменно не відомо, деякі дослідники приписують авторство Пігрету) наслідував епічний стиль Гомера, зображуючи через мізерних персонажів епічні події у епічній формі. Ймовірний період виникнення цієї пародії кінець VI – початок V століття до н. е. Приблизно у 405 році до н. е. виникла й п'єса Аристофана «Жаби», в якій пародіюються драматичні стилі Есхіла та Евріпіда.

Протягом усієї історії світової літератури пародія була та залишається дієвим засобом висловлення письменниками, які створюють пародії, свого ставлення до літературно-естетичних та суспільно-політичних явищ.

Для з'ясування основних термінів, пов'язаних з темою пародії, необхідно з'ясувати основоположну відмінність між літературною та нелітературною пародією. Вони розрізняються саме в плані відношення до літератури. Основним з критеріїв визначення літературної пародії є належність об'єкту пародії до літературно-естетичної площини. Тобто, повинно відбуватися пародіювання творчості конкретного автора або об'єктом пародії стає окремий твір чи художній напрям. Іншими словами, в літературній пародії пародіюється не сама дійсність як така, а її художнє відображення. Як виключення можуть розглядатися випадки пародійного використання, саме які стали предметом нашого дослідження, зокрема на матеріалі англійської літератури.

Нелітературна пародія, у свою чергу, має своїм об'єктом спрямованості явища суспільно-політичного або побутового характеру. Відповідно, при нелітературній пародії зв'язок з літературно-естетичною сферою не прослідковується але є очевидним зв'язок із самою дійсністю.

Літературна пародія є невід'ємною діючою складовою існування літератури, та може використовуватися як засіб незгоди з літературно-естетичною позицією конкретного автора, окремого твору або літературного стилю в цілому. Зазвичай у такому випадку створюються сатиричні пародії, спрямовані на дискредитацію першоджерела (оригіналу, об'єкту пародії), розвінчування стилю автора, твору, літературного напрямку через екзальтацію, утрирування, перебільшення характерних рис об'єкту. В таких випадках можна навіть вважати, що пародія, являючись різновидом літератури, виконує функцію літературної критики.

Безспірним є той факт, що для вдалого наслідування оригіналу потенційний автор пародії (нелітературної, літературної, гумористичної, сатиричної або у випадку пародійного використання) має поглиблено знати суть та особливі риси

першоджерела, демонструючи спостережливість, схоплюючи особливості стилю, манери, інтонації, лексики та інше. Тільки за цієї умови автору вдасться втілити у своїй роботі неповторну своєрідність оригіналу та досягнути мети створення пародії. Іншими словами, неможливо створити вдалу пародію, яка знайде розуміння та високу оцінку публіки, без ретельної оцінки самого літературно-естетичного явища, яке є першоджерелом, незалежно від наміру пародиста створити сатиричну або жартівливо-дружню пародію.

Крім того, очевидно, що для того, щоб пародія була з розумінням сприйнята тією чи іншою аудиторією, першоджерелом пародії або засобом пародійного використання має бути об'єкт, популярний серед такої аудиторії та той, що має для неї певну значущість. Якщо аудиторія не буде спроможною впізнати першоджерело, всю суть пародії або пародійного використання буде втрачено, та мета пародійного твору залишиться повністю не зрозумілою для публіки.

З іншого боку, в світовій літературі існують приклади створення літературної пародії, коли автор не має на меті розвінчати літературно-естетичну концепцію об'єкта. Тобто, автор пародії вдається до своєрідного пародійного використання художніх рис першоджерела (стилю, сюжету, образів) без цілі створити пародію та висміяти саме першоджерело. Зазвичай такий пародійний твір є спрямованим на цілі, що лежать поза літературним полем, та оригінал використовується виключно для створення нового твору.

Проаналізуємо деякі зразки англійських літературних пародій та спробуємо з'ясувати, чи можна їх визначати як пародійні використання, тобто, пародії, спрямовані на об'єкти, що знаходяться поза літературно-естетичною сферою, але з використанням художньо-естетичних форм першоджерела.

У «Кентерберійських оповіданнях» (близько 1387–1400 рр.) Джефفرі Чосера [5] присутні яскраві приклади літературної пародії, яку автор використовує з сатиричною функцією для критики соціально-політичних та релігійних інститутів, а також суспільно-моральних норм Англії сучасної йому пори.

Зокрема, в «Оповіді мірошника» стиль куртуазної любовної традиції, популярної у середньовічній літературі, використовується автором для сатиричного зображення підступного Міллера. Чосер задіює високий стиль куртуазної літератури, щоб висміяти лицемірство Міллера через контрастування гіперболізації почуттів, нереалістичності очікувань від кохання та маніпулятивності, грубості героя оповідання.

«Розповідь дружини Бата» являє аудиторії образ сильної незалежної жінки, який кидає виклик традиційним гендерним ролям та очікуванням тієї пори. За сюжетом оповідання лицар, як представник жанру лицарського роману, опиняється в ситуації, коли він вимушений всупереч своїй волі одружитися зі старою жінкою. З часом він розкриває її особистість та починає поважати та любити її такою, якою вона є. Використавши традиції лицарського роману та протиставивши їм розвиток реального сюжету, змалювавши реалістичний та нюансований жіночий образ, автор кидає виклик ідеалізованому зображенню жінок, притаманному середньовічній Англії.

На наш погляд, використання Чосером у «Кентерберійських оповіданнях» актуальних літературних форм слугує інструментом критики домінуючих суспільно-культурних норм та інститутів того часу. Вдаючись до використання відомих публіці літературно-естетичних джерел, автор викриває

недоліки суспільства та навіть якби пропонує альтернативні погляди на людську поведінку та стосунки.

У 1726 було опубліковано й досі всесвітньо відомий твір Джонатана Свіфта «Мандри Гуллівера». У світовому літературознавстві «Мандри Гуллівера» однозначно визначаються як сатиричний твір [6, 7], спрямований на критику суспільно-політичних процесів, морально-етичних поглядів, культурних концепцій того часу та самої людської природи загалом. Доречі, варто відзначити той факт, що коли відомий британський письменник Роберт Маккрам у 2015 році визначив список найкращих 100 романів усіх часів, написаних англійською мовою, «Мандри Гуллівера» Джонатана Свіфта увійшли туди як «сатиричний шедевр» [8]. Для нашого ж дослідження важливим є той факт, що для створення сатиричного роману рівня шедевр, який насичений суцільною пародією на актуальні часу автора системи суспільства, політики та моралі, використано літературний жанр травелогу в якості жанрової рамки із притаманними йому типовими жанровими рисами.

За відомим сюжетом, корабельний хірург Лемюель Гуллівер подорожує чотирма дуже різними вигаданими країнами, кожна з яких є унікальним поєднанням суспільно-політичного устрою та культури. У Ліліпутії герой стикається з суспільством маленьких людей, ще й одержимих дріб'язковими суперечками (наприклад, з якого боку розбивати яйце), які призводять до виникнення війни. Тобто, шляхом подібного гротеску автор пародіює дрібні політичні сварки свого часу. У країні Бродінгнел Гуллівер навпаки стикається із суспільством велетнів, які у свою чергу, одержимі жадібністю та вражені корупцією. Через це суспільство автор спрямовує стріли свого сарказму на матеріалізм та моральний занепад сучасної йому системи культури та суспільства. У третій країні, Лапуті, на Гуллівера чекає зустріч з народом інтелектуалів, власна заглибленість котрих у інтелектуальні теорії повністю відірвала їх від реалій життя. Таким чином автор створює пародію на елітарне академічне середовище. Четверта країна Гуїннів взагалі настільки фантастична, що там живуть та створюють своє утопічне ідеальне суспільство розуму та чесноти надзвичайно розумні коні. Але для загострення контрасту автор в цій же частині змальовує расу диких людиноподібних створінь, щоб продемонструвати низинні, навіть тваринні аспекти людської природи. Таким чином Свіфт пародійно критикує одночасно надмірність розуму та розбещеність людства. Вдаючись до яскравого гротеску та використовуючи надзвичайно популярний в той час жанр травелогу в якості канви для розповіді, автор створив неочікувану серію фантастичних світів, щоб критично зобразити політику, суспільство та культуру свого часу. Такий спосіб виявився надзвичайно розважальним для публіки через застосування фантастичних елементів та використання популярного жанру. Саме таким шляхом, зачепивши увагу публіки, розважаючи, Джонатан Свіфт мудро намагався підштовхувати її до серйозних роздумів.

Для більш очевидного підтвердження нашої думки про функціональні відмінності між пародією в її традиційному розумінні та пародійним використанням, порівняємо розглянуті вище зразки, на наш погляд, саме пародійного використання, з традиційною літературною пародією, очевидно спрямованою на об'єкт пародіювання. У третій сцені «Гамлета» (близько 1599–1601 рр.) [9] Вільям Шекспір пародіює високий драматичний стиль Кристофера Марло під час сцени з грав-

цями. Відомо, що Марло та Шекспір були сучасниками, а також двома найвидатнішими драматургами Єлизаветинської епохи. Марло, до появи Шекспіра у сфері уваги лондонської публіки, був найуспішнішим драматургом свого часу. Загалом взаємовідносини Шекспіра та Марло були складними – з елементами співпраці та суперництва. Тим не менш, стверджувати, що пародіювання Шекспіром стилю Марло у «Гамлеті» має однозначно сатиричне спрямування не є можливим. Безсумнівно виглядає той факт, що об'єктом пародії в даному випадку стає схильність Марло до грандіозності та мелодрами, яким Шекспір протиставляє своє наполягання на правдивості акторської гри та сторітелінга. Зображуючи в сцені «Гамлета» гру акторів у п'єсі (а це трагічна історія кохання та зради, така типова для п'єс Марло), Шекспір свідомо перебільшує мелодраматизм, роблячи його ще більш надмірним, ніж у творах Марло. Це здійснюється автором через гіперболізовані жести героїв та занадто емоційні висловлювання.

Але загалом, на наш погляд, у сцені гравців у «Гамлеті» Шекспір саркастично пародіює та одночасно віддає своєрідну шану високому драматичному стилю Кристофера Марло, з яким його пов'язували складні творчі відносини. Гіперболізуючи мелодраматизм та всім відомі кліше стилю Марло, Шекспір підкреслює важливість автентичності та правдивості у відображенні реальності, але в той же час демонструє здатність драми зворушувати серця публіки.

Висновки. Проведене дослідження розширює уявлення про англійську літературну пародію та її функціональний характер, від сатиричної та гумористичної пародії, об'єктом спрямованості якої є безпосередньо першоджерело, до випадків суто службового використання першоджерела як основи для створення нової пародії. Аналіз окремих англійських пародій, проведений у межах даної роботи, свідчить про наявність подібних випадків пародійного використання. Вважаємо, що перспективу дослідження може скласти аналіз інших зразків англійської пародії у контексті їх визначення як прикладів пародійного використання, тобто створення літературної пародії без мети сатиричного або гумористичного спрямування проти літературного об'єкту, але лише з метою формального використання першоджерела (твору, творчого стилю або напрямку), з подальшим узагальненням отриманих результатів.

Література:

1. J.M.W. Thompson. Close to the Bone. Mode of access: <http://standpointmag.co.uk/books-may-10-close-to-the-bone-oxford-book-of-parodies-john-gross>
2. Parody. Encyclopedia of Diderot & Alembert. Collaborative Translation Project. Mode of access: <http://hdl.handle.net/2027/spo.did2222.0000.811>
3. Denti, S. Parody. Routledge, 2000.
4. Hutcheon, L. A Theory of Parody: The Teachings of Twentieth-century Art Forms. University of Illinois Press, 2000.
5. Harvard's Geoffrey Chaucer Website. *Canterbury Tales*. Mode of access: <https://chaucer.fas.harvard.edu/pages/text-and-translations>
6. Swift, J. & DeMaria, R, Jr. Dulliver's travels. Penguin Books, 2001.
7. Rawson, C. *Gulliver, Travel, and Empire*. CLCWeb: Comparative Literature and Culture 14.5 (2012): Mode of access: <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2140>
8. The Guardian. *The 100 best novels written in English: the full list*. Mode of access: <https://www.theguardian.com/books/2015/aug/17/the-100-best-novels-written-in-english-the-full-list>

9. Folger Shakespeare Library. *Hamlet*. Mode of access: <https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/hamlet/read/>

Melnikova T. Analysis of separate examples of English literary parody as possible cases of parody use

Summary. The article is devoted to the study of individual examples of English literary parody with the aim of clarifying the possibility of defining them as parody use, that is, cases of parody creation using the form of the original source without the goal of creating a parody (satirical or humorous) of the work itself.

Based on the reviewed works, it is concluded that there are some cases of parody use in English literature, namely, cases of the author's creating a parody that does not perform the critical function of debunking the literary and aesthetic concept of the original source. That is, the author of the parody resorts to a kind of parody use of artistic features of the original (style, plot, images) without the goal of creating a parody and ridiculing the original source. Usually such a parody work is aimed at goals that lie outside the literary field, and the original is used to create a new work. According to the results of the research, such

parody works (or their elements) as "The Canterbury Tales" by Geoffrey Chaucer and "Gulliver's Travels" by Jonathan Swift can be attributed to such cases. In order to confirm this conclusion, a comparison of the creation of a parody in the above-mentioned works was made with the example of the creation of a parody in the play "Hamlet" by William Shakespeare, where in the scene with the players the author resorts to a parody of the high dramatic style of Christopher Marlowe, with the aim of creating a parody of the literary and aesthetic object.

The results of the study expand the idea of English literary parody and its functional nature, from satirical and humorous parody, the object of which is directly the primary source (author's work, creative style, etc.), to cases of purely auxiliary use of the primary source as a basis for creating a new parody. We believe that the perspective of the research can be the analysis of other samples of English parody in the context of their definition as examples of parody use with further generalization of the obtained results.

Key words: English literature, literary parody, satirical parody, humorous parody, parody use, primary source, literary and aesthetic concept.